

Ewa Czarkowska*

PAX RUSSICA I PAX SINICA JAKO KONKURENCYJNE I KOMPLEMENTARNE WIZJE ŁADU IMPERIALNEGO W EURAZJI

DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.11/e.czarkowska

WPROWADZENIE

Kto panuje nad Eurazją ten panuje nad światem, to założenie wywiezione z geopolitycznych koncepcji pierwszej połowy XX wieku¹ weszło do kanonu rozważań i teorii dotyczących roli i znaczenia transkontynentu eurazjatyckiego w kształtowaniu ładu światowego, a także dominancji oraz projektowaniu potęgi poszczególnych państw. Eurazja również współcześnie wpisuje się w paradygmat rywalizacji między wielkimi mocarstwami, stając się elementem różnych wizji i projektów imperialnych. Elementem pożądanym, dającym szerszą perspektywę strategiczną w kształtowaniu relacji ze światem zewnętrznym i wpływającym na poczucie stabilności, bezpieczeństwo oraz potencjał wielkich mocarstw. Przy czym dla graczy wewnątrzregionalnych, inaczej niż dla *outsiderów*, prócz walorów dotyczących przeważnie materialnych i militarnych aspektów potęgi², Eurazja ma również istotne znaczenie kulturowo-cywilizacyjne i psychologiczno-społeczne odnoszące się do skomplikowanego procesu ich samoidentyfikacji.

* Ewa Czarkowska – dr, adiunkt Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych, ewa.czarkowska@uwm.edu.pl

¹ Szczególne istotny wpływ na debatę dotyczącą geopolitycznej rywalizacji wielkich mocarstw w Eurazji miały prace Halforda J. Mackindera „Geographical Pivot of History” z 1904 r. i Nicolasa Spykmana „America’s Strategy in World Politics” z 1942 r.

² S. Bieleń, *Polityka w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2010, s. 38–39.

Tematem niniejszej analizy jest ukazanie zasadniczych elementów percepcji oraz koncepcji egzystencji i koegzystencji Federacji Rosyjskiej oraz Chińskiej Republiki Ludowej w szerokich ramach eurazjatyckiej przestrzeni. Tytułem wstępu do rozważań na temat rosyjskiej i chińskiej wizji ładu imperialnego w Eurazji oraz ich konkurencyjności i komplementarności należy postawić kilka istotnych pytań badawczych, których wyjaśnienie winno wpisać się w trwającą aktualnie debatę na temat ewolucji porządku międzynarodowego w kierunku wielobiegowości oraz roli Rosji i Chin w tym procesie. W tym kontekście rodzą się następujące pytania badawcze: jaka jest rosyjska i chińska wizja ładu imperialnego w Eurazji? Innymi słowy, na czym opiera się percepcja roli Rosji i Chin w Eurazji? Jak ich aspiracje i interesy przekładają się na wzajemne postrzeganie oraz poziom konkurencyjności i kooperatywności w stosunkach rosyjsko-chińskich?

W XXI wieku możemy coraz wyraźniej dostrzec zmiany, jakie zachodzą obiektywnie zarówno na poziomie ładu międzynarodowego, jak i regionalnego układu sił. Tendencje, których istnienie było zaledwie zauważalne na początku lat 90., w XXI stuleciu zaczęły wyraźnie rysować się na horyzoncie zagrożeń i wyzwań dla systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Proces reorganizacji świata dość trafnie określił Zbigniew Brzeziński jako „beład”³, w którym chaos wprowadzają interakcje zachodzące między wieloma sprzecznymi czynnikami, co wynika z naturalnej skłonności do anarchizacji w stosunkach międzynarodowych⁴. System stosunków międzynarodowych przypomina system naczyń połączonych, którego kluczowym elementem są współzależności, przy jednoczesnej różnorodności i obiektywnej sprzeczności interesów uczestników tychże relacji. W tym kontekście budowanie i rywalizacja potencjałów staje się główną przesłanką kreowania i dynamiki ładu międzynarodowego, a koegzystencja i kooperatywność daje możliwość jego utrwalenia w dłuższej perspektywie czasowej. Ma to szczególny walor stabilizujący w relacjach między sąsiadami, którzy, zajmując wysoką pozycję w hierarchii państw w stosunkach międzynarodowych, ewolucyjnie dążą do maksymalizacji potęgi, przy jednoczesnym ograniczeniu gwałtowanej reakcji, czy obaw ze strony bezpośredniego otoczenia międzynarodowego.

W hierarchii uczestników stosunków międzynarodowych wielkie mocarstwa odgrywają rolę kreatorów porządku światowego, a ich strategiczne wizje są często katalizatorem modyfikacji globalnego i regionalnego układu sił.

³ Z. Brzeziński, *Beład – polityka światowa u progu XXI wieku*, Warszawa 1993.

⁴ Zob. H. Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York, 1977.

Proces upadku i narodzin kolejnych imperiów trwa nieprzerwanie od tysięcy lat. Dezintegracja radzieckiego imperium i zakończenie zimnej wojny między globalnymi projektami imperialnymi w układzie bipolarnym dał uczestnikom stosunków międzynarodowych nowy impuls do realizacji swych aspiracji na arenie międzynarodowej i otworzył nowy etap tego procesu. Idealiści zakładali, że nastąpiła „reimperializacja” stosunków międzynarodowych⁵. Natomiast realisci, nadający szczególną rolę budowaniu potęgi państwa, kontroli nad przestrzenią, ujrzeni w pozimnowojennym świecie szansę na kolejne „rozdanie” w imperialnej grze⁶.

1. ZNACZENIE EURAZJI W XXI WIEKU. POWRÓT „WIELKIEJ GRY”

W tym kontekście z pola widzenia, zarówno polityków, jak i badaczy w XXI wieku nie zniknęła Eurazja. Rozległy masyw eurazjatycki, którego znaczenie geostrategiczne, zasoby surowcowe i potencjał ekonomiczny, a także różnorodność i koloryt kulturowo-cywilizacyjny od kilku stuleci pobudzają „apetyty” wielkich mocarstw, stanowi istotny element ich strategicznego myślenia o własnym bezpieczeństwie i pozycji w świecie.

Impulsem do redefiniowania ładu eurazjatyckiego była transformacja globalnego układu sił oraz osłabienie pozycji Rosji na arenie międzynarodowej w latach 90. XX stulecia. Federacja Rosyjska nie była w stanie w pełni kontrolować swego byłego eurazjatyckiego dominium ani też zaproponować efektywnego modelu imperialnego zwierzchnictwa. W tej sytuacji eurazjatyckie „aktywa” rosyjskiego/radzieckiego imperium, formalnie ogłoszone „strefą żywotnych interesów” Rosyjskiej Federacji⁷, realnie stały się przedmiotem rywalizacji o wpływy. W tej konkurencji Moskwa w ramach przestrzeni poradzieckiej miała istotne polityczno-dyplomatyczne, militarne i kulturowo-cywilizacyjne atuty, ale okazały się one niewystarczające do utworzenia projektu imperialnego, który charakteryzowałby się wewnętrzną spójnością, polityczną lojalnością byłych republik związkowych i atrakcyjnością oferty. W efekcie amorficzna formuła Wspólnoty Niepodległych Państw nie stała się trampoliną reintegracyjną eurazjatyckiego imperium, ale „atrapą” łączącą imperialną

⁵ A. Gałganek, *Pojęcie imperium i imperializmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 1, s. 79.

⁶ Do grona zwolenników *Realpolitik* należy z pewnością zaliczyć Zbigniewa Brzezińskiego, Henry Kissingera, a także Johna Mearsheimera.

⁷ A. Bryc, *Cele polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 42.

przeszłość z wielkomocarstwową przyszłością. Było to swego rodzaju „anestezja” w okresie postimperialnej traumy. Faza procesu dostosowawczego w świecie, w którym Rosja podobnie jak inne państwa przestrzeni poradzieckiej poszukiwały swej nowej tożsamości, oraz *modus operandi* w radykalnie zmienionym otoczeniu międzynarodowym, który pozwoliłby zagwarantować żywotne interesy FR⁸. W tych warunkach poszukiwanie realnych przesłanek dla przełamania procesu degradacji pozycji rosyjskiego państwa na arenie międzynarodowej wydawało się zadaniem nieosiągalnym. Tym samym kreowanie *Pax Russica* w Eurazji oraz implementacja i efektywność instrumentów imperialnej polityki Rosji na skalę transregionalną mogły być rozpatrywane na przełomie XX i XXI stulecia jedynie w sferze nierealnych scenariuszy. Upadłe imperium siłą inercji zachowało wpływy i powiązania, ale utraciło możliwości pełnego wykorzystania swego potencjału oraz realizacji „niedookreślonych” w latach 90. interesów w ramach bardzo ograniczonego pola manewru.

W okresie postimperialnym, który w rosyjskiej tradycji kojarzy się z *wielką smutą*⁹, rosyjskim elitom władzy brakowało zdecydowanie dojrzałości strategicznego myślenia i wizji zaistnienia w nowych warunkach – pozostał tylko instynkt przetrwania. Żaden z modeli z przeszłości rosyjskiego państwa nie przystawał do realiów pozimnowojennego układu sił. W latach 90. XX wieku punktem wyjścia dla Federacji Rosyjskiej była dezideologizacja, poszukiwanie tożsamości w zmienionych warunkach, przy jednoczesnej chaotyźacji polityki w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym¹⁰. Natomiast stopniowa transformacja uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych od początku XXI wieku spowodowała przejście Rosji do etapu koncentracji potencjału i aktywnej gry dyplomatycznej¹¹ oraz asertywności w sferze polityki zagranicznej¹². Szcze-

⁸ W istocie na przełomie XX i XXI wieku Federacja Rosyjska z trudem była w stanie sformułować katalog swych interesów narodowych w warunkach dezintegracji państwa, turbulencji politycznych oraz zapaści w sferze gospodarczo-społecznej, degradacji potencjału militarnego i pozycji państwa na arenie międzynarodowej.

⁹ Na temat znaczenia smuty w tradycji i percepcji rosyjskiej zob.: A. Andrusiewicz, *Dzieje wielkiej smuty*, Katowice 1999.

¹⁰ Zob. H. Trofimenko, *Russian National Interests and The Current Crisis in Russia*, Ashgate, Aldershot 1999.

¹¹ Niektórzy znawcy historii rosyjskiej polityki zagranicznej doszukują się w tym paraleli z polityką zagraniczną Rosji po przegranej wojnie krymskiej w 1856 r., którą prowadził Aleksander Górczakow, stawiając na aktywnej dyplomację, przywrócił Rosji prestiż wielkiego mocarstwa.

¹² A.P. Tsygankov, *Russia's International Assertiveness: What Does It Mean for the West?*, „Problems of Post-Communism” 2008, vol. 55, issue 2, s. 38–55; D. Trenin, *Prag-*

gólnego znaczenia nabrał proces ekonomizacji polityki zagranicznej¹³, co stopniowo zaczęło wpływać także na rosyjskie projekty eurazjatyckie w zglobalizowanym świecie, nadając im skrajnie pragmatyczny charakter.

W następstwie dekompozycji bipolarnego ładu świat wkroczył dynamicznie w okres porządku unipolarnego¹⁴, którego bezalternatywność pod koniec XX stulecia wydawała się dogmatem na tyle silnie zakorzenionym w szerokich gremiach politycznego establishmentu oraz środowiskach naukowych, iż zrodziła się idylliczna wizja „końca historii”, której fundamentem stała się idea niezmienności i uniwersalności ładu światowego opartego na jednym – demokratycznym i progresywnym – centrum siły. Tzw. konsensus waszyngtoński, czyli sprzężenie liberalnej gospodarki z systemem demokratycznym, jako gwarancja sukcesu i prosperity w warunkach transformacji¹⁵, utrwaliło przekonanie, że „majaczące na horyzoncie” zderzenie cywilizacji i kulturowa różnorodność załame się pod naporem *Pax Americana*, a globalizacja posłuży jako spoiwo nowego porządku, zgodnie z wizją (oraz interesami) Waszyngtonu. W idealnym modelu widziano *softpower* przed *hard power*¹⁶, a USA z obliczem przywódcy wolnego świata, a nie hegemon¹⁷.

Jednak XXI wiek wniósł korektę do percepcji amerykańskiej potęgi jako fundamentu ładu hegemonicznego, opartego na dominacji globalnej, w której kontynent eurazjatycki odgrywa kluczową rolę w światowej grze geopolitycznej¹⁸, pozwalając na utrzymanie owej dominacji. W istocie coraz wyraźniej widać, że to właśnie w Eurazji porządkowi hegemonicznemu, opartemu na prymacie USA, rzuca wyzwanie rosnące centra siły, poprzez kreowanie autonomicznych projektów imperialnych w rozległych ramach masywu eurazjatyckiego. Tym bardziej że konwergencja oraz inkluzyjność tych projektów, w przeciwieństwie do wcześniejszych wersji „na wyłączność” opartych na logi-

matic Power: Russia's Assertive Foreign Policy, „Jane's Intelligence Review” 2008, nr 1, s. 32–35.

¹³ A.P. Tsygankov, *Pathways after Empire: National Identity and Foreign Economic Policy in the Post-Soviet World*, Lanham, Rowman and Littlefield Publishers, 2002.

¹⁴ Zob. H. Brands, *Making The Unipolar Moment. U.S. Foreign Policy and The Rise of The Post-Cold War Order*, Ithaca: Cornell University Press, 2016.

¹⁵ Ch. Gore, *Rise and Fall of Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries*, „World Development” 2000, nr 5, s. 789–804.

¹⁶ Por. J.S. Nye jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs 2004.

¹⁷ Por. Z. Brzeziński, *Wybór. Dominacja czy przywództwo*, Znak, Kraków 2004.

¹⁸ Zbigniew Brzeziński określił Eurazję mianem „wielkiej szachownicy”, na której toczy się walka o światową hegemonię. Zatem pojawienie się konkurencyjnego projektu imperialnego, który wzięłoby pod kontrolę Eurazję, mogłoby w istotny sposób zagrozić globalnej dominacji USA.

ce stref wpływów, daje możliwość elastycznego ich dostosowywania w fazie realizacji.

Zachód w okresie swego niezaprzecznego pozimnowojennego tryumfu, mimo że nastąpił w historii „moment jednobiegunowości”¹⁹ ze wskazaniem na Stany Zjednoczone²⁰, nie był w stanie na przełomie XX i XXI wieku wygenerować żadnej konsolidującej, progresywnej i dającej poczucie bezpieczeństwa strategii eurazjatyckiej, która uwzględniałaby specyfikę regionu i, co najważniejsze, nie opierałaby się jedynie na idei hegemonii „uniwersalnych” zachodnich wartości, wspartych *hard power*, przy jednoczesnym braku instrumentów i stimulatorów prorozwojowych, które dawałyby możliwość bardziej elastycznego podejścia do kwestii różnorodności, samoidentyfikacji i podmiotowości pierwotnych uczestników stosunków międzynarodowych. W istocie wydaje się, że bardziej dogodnego momentu dla uchwycenia inicjatywy strategicznej w Eurazji aniżeli w ostatniej dekadzie XX wieku USA już mieć nie będą. Tym bardziej że na horyzoncie pojawia się ład wielobiegunowy, w którym Stany Zjednoczone stanowiąc będą najsilniejsze, ale wszelako jedno z kilku centrów siły²¹.

Dynamika procesu wyłaniania nowego ładu międzynarodowego łączy się z kwestią redystrybucji potęgi wśród wielkich mocarstw w warunkach braku satysfakcji i korzyści płynących z istnienia ładu hegemonicznego. Stanowi to jedną z istotnych przesłanek, które spowodowały, że zarówno Rosja, jak i Chiny zaczęły kontestować zasadność istnienia porządku opartego na wyłącznej dominacji jednego centrum siły. Celem strategicznym obydwu mocarstw stało się przełamanie hegemonicznego, zhierarchizowanego ładu unipolarnego. Moskwa i Pekin, realnie oceniając stan systemu międzynarodowego, dążą do nowego – korzystnego dla ich interesów – *equilibrium* i „nowej redystrybucji siły (potęgi)”.

Chiny z pewnością można określić jako wybijający się elementem współczesnego układu sił. Ich spektakularny wzrost i rozwój gospodarczy w skali globalnej tworzy w XXI wieku nowy kontekst dla kreatywnego podejścia do strategicznego planowania w kwestii wykorzystania potęgi budowanej od kilku dekad. Szczególnym wyzwaniem w tym kontekście stało się kreowanie *Pax Sinica* w Eurazji jako projektu integrującego gospodarczo oraz infra-

¹⁹ Określenie „momentu jednobiegunowości” spopularyzował Charles Krauthammer, zob.: *The Unipolar Moment*, „Foreign Affairs”, 1990/1991, nr 1, s. 23–33;

²⁰ Zob. G.J. Ikenberry, M. Mastanduno, W.C. Wohlforth (red.), *International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity*, Cambridge 2011.

²¹ J.M. Fiszer, *System euroatlantycki oraz jego miejsce i rola w multipolarnym ładzie międzynarodowym*, [w:] J.M. Fiszer, P. Olszewski (red.), *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013, s. 29–30,

strukturalnie przestrzeń eurazjatycką, z pożytkiem dla chińskich interesów i dalszego rozwoju ekonomicznego. Ewoluuje również podejście Chin do problemu ich odpowiedzialności i udział w kreowaniu nowego, wielobiegunowego ładu międzynarodowego²². Państwo Środka z charakterystyczną dla siebie dyskrecją rzuca wyzwanie amerykańskiej hegemonii zarówno w sferze gospodarczej, jaki w sferze bezpieczeństwa (zgłaszając ideę azjatyckiego systemu bezpieczeństwa bez udziału czynnika amerykańskiego)²³. Przy czym, przeczuwając nadchodzący czas strategicznej rywalizacji, Pekin poszukuje wpływowych sojuszników, którzy będą stanowić strategiczne zaplecze i wsparcie dla realizacji chińskich planów scalania Eurazji.

W naturalny sposób przekroczenie „progu” wielobiegunowości stało się istotną przesłanką kolizji interesów strategicznych głównych centrów siły w Eurazji. Walka o wpływy, powrót do logiki imperialnej rywalizacji i budowania nowych geopolitycznych konstrukcji weszło w kolejną fazę na obszarze rozciągającym się między Oceanem Atlantyckim a Oceanem Spokojnym. Zderzyły się wizje porządku eurazjatyckiego oraz interesy strategiczne takich potęg globalnych i regionalnych, jak USA, Chiny czy Rosja.

Wielkie mocarstwa projektując swą potęgę widzą znaczenie Eurazji pod różnym kątem. Z jednej strony jest to percepcja wschodzącego mocarstwa azjatyckiego, znanego ze swej ostrożności i elastyczności w budowaniu relacji ze światem zewnętrznym. Dla Pekinu ofensywna strategia eurazjatycka, a tym bardziej podejrzenie o zapędy imperialne, wiąże się z określonym ryzykiem w polityce zagranicznej²⁴.

Z drugiej strony jest to perspektywa supermocarstwa, dominującego globalnie, dla którego podtrzymanie owej dominacji wiąże się między innymi z utrzymaniem inicjatywy strategicznej w Eurazji. Główną płaszczyznę rywali-

²² Y. Xuetong, *The Rise of China and Its Power Status*, „The Chinese Journal of International Politics” 2006, nr 1, s. 5–33.

²³ Xi Jinping, *New Asian Security Concept for New Progress in Security Cooperation*. Remarks at the Fourth Summit of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia. 2014/05/21, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1159951.shtml (23.05.2014). Nowa koncepcja bezpieczeństwa azjatyckiego, przedstawiona przez Xi Jinpinga w 2014 r. i potwierdzona w dokumentach strategicznych w 2015 r., opiera się na idei stopniowego zastępowania opartego na dominacji USA systemu bezpieczeństwa regionalnego nową regionalną architekturą bezpieczeństwa – kompleksową i opartą ma współpracy, partnerstwie, a nie ekskluzywnych powiązaniach sojuszniczych.

²⁴ Przekonanie świata o nieofensywnym charakterze chińskiej mocarstwowości zajęło Pekinowi kilka ostatnich dekad. Zatem *Pax Sinica* to z jednej strony szansa na utrzymanie tempa rozwoju gospodarczego, a z drugiej ryzyko dla polityki sąsiedzkiej Chin oraz ich relacji z pozostałymi centrami siły. Pytanie: czy Chiny są już na to gotowe?

zacji między USA a Chinami stanowić będzie gospodarka, albowiem powstaje nowy ład ekonomiczny na świecie, którego obydwaj mocarstwa są aktywnymi uczestnikami²⁵.

W duopolu chińsko-amerykańskim nie sposób jednak pominąć udziału trzeciej siły – postimperialnej, rozbitej pod koniec XX wieku i wydawałoby się „poza grą” Rosji, która jednak będąc w fazie reinterpretacji założeń swej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, koncentracji potencjału i aktywnej i, co ważne, efektywnej gry na arenie międzynarodowej, projektuje nową wersję *Pax Russica*, wystarczającą dla zagwarantowania swych interesów bezpieczeństwa, perspektywy rozwoju i pozycji mocarstwa na arenie międzynarodowej w XXI wieku. Rosja, będąc w fazie kumulacji swych „aktywów”, ma jeden walor, którym nie dysponują ani Chiny, ani USA – Rosja jest mocarstwem eurazjatyckim. Transkontynentalne położenie daje jej pozycję państwa tranzytowego, „obrotowego” (z wyjściem na kluczowe regiony świata). W sprzyjających warunkach może odgrywać rolę „języczka u wagi”²⁶, od którego zaangażowania, woli kooperacji lub neutralności może zależeć utrzymanie bądź przejście strategicznej inicjatywy w Eurazji²⁷. W tym kontekście celem Rosji nie jest ani globalna, ani regionalna hegemonia, ale upewnienie się, że

²⁵ Wielu analityków przewiduje nieuchronność amerykańsko-chińskiej rywalizacji strategicznej. Zob. A. Friedberg, *A Contest for Supremacy. China, America, and The Struggle for Mastery in Asia*, New York 2011; E. Haliżak, *Zmiana układu sił USA–Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers” 2005, zeszyt 7, s. 125–136.

²⁶ Paradoksalnie to właśnie rola „języczka u wagi” dla państwa, którego potencjał ma znaczenie strategiczne i może wpływać na globalny układ sił, jest najbardziej komfortowa. Nie wymaga bowiem angażowania nadmiernych sił i środków, natomiast podnosi poziom efektywności polityki.

²⁷ W tym kontekście na uwagę zasługują słowa amerykańskiego analityka Geорга Friedmana, który w swej książce *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy* napisał w 2011 r.:

„Cele Ameryki w Eurazji – rozumianej jako Rosja i Półwysep Europejski – są takie same jak w innych regionach: chodzi o to, by nie dopuścić do dominacji jednej siły (lub koalicji) sił na danym obszarze. Rosja zintegrowana z Europą mogłaby stworzyć taką potęgę: jej ludność, potencjał przemysłowy i bogactwa naturalne co najmniej dorównywałyby amerykańskiemu, a najprawdopodobniej nawet je przewyższyły” (s. 165).

Z niniejszego fragmentu można wysnuć wniosek, że głównym celem amerykańskiej strategii eurazjatyckiej, która pozwoli USA zachować globalną dominację, jest zapobieżenie rosyjsko-niemieckiemu i rosyjsko-chińskiemu przymierz. Rozerwanie tego „łańcucha” strategicznych powiązań niewątpliwie służy interesom Stanów Zjednoczonych i utrzymaniu *status quo* w układzie sił na świecie. Patrząc na stan spraw z perspektywy ostatnich kilku lat, kryzys ukraiński wpłynął negatywnie na stan stosunków rosyjsko-niemieckich, ale także zdecydowanie przyspieszył tempo zbliżenia rosyjsko-chińskiego.

w nowym układzie sił jej interesy będą uwzględniane na tyle, aby mogła ona zagwarantować sobie bezpieczeństwo, rozwój i prestiż.

Mocarstwa, rywalizując o wpływy, dostrzegają wielowymiarowość przestrzeni eurazjatyckiej. Po pierwsze, szczególną wagę ma perspektywa geostrategiczna, która podkreśla znaczenie Eurazji jako regionu, gdzie utrzymanie równowagi militarnej między centrami siły, a także możliwość uzyskania nad nim kontroli strategicznej, ma znaczenie dla interesów bezpieczeństwa militarnego i stabilności uczestników zmagania imperialnych²⁸. Po drugie, patrząc z perspektywy geoeconomicznej, podstawą aktywności państw w Eurazji jest zabezpieczenie i realizacja interesów gospodarczych. Inaczej mówiąc, budowanie swej potęgi ekonomicznej opierając się na zasobach własnych, ale również zewnętrznych. W tym sensie kontrolowanie i moderowanie światowych procesów gospodarczych na skalę regionalną i globalną jest fundament współczesnego imperializmu. W dzisiejszym zglobalizowanym świecie ostra konkurencja, ale także racjonalna kooperacja między wielkimi mocarstwami w sferze gospodarczej stała się podstawą stosunków międzynarodowych²⁹. Eurazja i jej potencjał gospodarczy oraz zasoby stanowią dla nich nieodpartą „pokusę” i przesłankę wzrostu.

W rodzącym się porządku wielobiegunowym, w świecie, w którym różnorodność kulturowo-cywilizacyjna prowadzi do „zderzenia cywilizacji”, szczególnego znaczenia nabiera perspektywa geokulturowo rywalizacji projektów imperialnych³⁰. W procesie kształtowania wizji eurazjatyckiego ładu kontekst kulturowo-cywilizacyjny może blokować lub stymulować projekty imperialne³¹. Współcześnie wielkie mocarstwa, umiejętnie interpretujące złożoność procesów i zjawisk w sferze kulturowej w Eurazji, dowodzą nie tylko samoidentyfikacji z regionem, ale również zwiększają w ten sposób prawdopodobieństwo zbudowania nie wbrew, ale w symbiozie z istniejącymi uwarunkowaniami kulturowo-cywilizacyjnymi określonego porządku imperialnego. Wydaje się, że właśnie w XXI wieku mispercepcja w tej sferze może utrudniać realizację imperialnej wizji i skuteczną dominację w regionie.

Rosja i Chiny z pewnością należą do kategorii państw, dla których kontekst geostrategiczny, geoeconomiczny i geokulturowy stosunków w Eurazji ma

²⁸ L. Moczulski, *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Warszawa 2010, s. 482.

²⁹ E. Luttwak, *From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce*, „The National Interest” 1990, nr 20, s. 17–23.

³⁰ Zob. F. Gołębski, *Geokulturowy model w badaniach stosunków międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe” 2009, nr 3–4, t. 40, s. 33–50.

³¹ A.J. Rieber, *The Struggle for the Eurasia Borderlands. From the Rise of Early Modern Empires to the End of the First World War*, Cambridge University Press, Cambridge 2014, s. 5.

znaczenie fundamentalne i spójne wewnętrznie. W percepcji obu mocarstw wymienione perspektywy są ze sobą powiązane w logiczną całość i stanowią punkt wyjścia dla konceptualizacji ich strategii eurazjatyckich.

Na poziomie projektowania eurazjatyckiego ładu imperialnego (poziomie aspiracyjnym) Rosja i Chiny przyjmują odpowiednio rusocentryczny i sinocentryczny punkt widzenia, w którym obydwa mocarstwa odgrywają rolę kluczową, dominującą i kreacyjną, ale ich projekty nie mają ekskluzywnego charakteru, są raczej elastyczną reakcją na wyzwania i zagrożenia rodzące się w ich bezpośrednim otoczeniu międzynarodowym, próbą wypracowania bardziej dogodnej pozycji negocjacyjnej ze światem zewnętrznym.

Można dostrzec, że na poziomie operacyjnym, opartym na istniejących na arenie międzynarodowej realiach, potencjałach i wewnętrznych możliwościach obu państw, ich wizja stale ulega modyfikacji. W istocie obydwa podmioty zdają sobie sprawę, że zarówno ład globalny, jak i regionalny nosi znamiona niestabilnej wielocentryczności. Tym samym w świecie, w którym istnieje wiele centrów siły, model ładu imperialnego oparty na hegemonii, przymusie i ekskluzywności projektu, rozwoju centrum w oparciu o eksploatację peryferii, czy też osadzony w sztywnych ramach gry o sumie zerowej, nie jest możliwy do urzeczywistnienia i nie jest opłacalny. Nawet jeżeli przewaga centrum jest miażdżąca, to koszt sformułowania i utrzymania takiego porządku imperialnego w świecie wielobiegunowym jest ogromny, a możliwości efektywnego zarządzania istniejącym ładem ograniczone. Dlatego też, choć zarówno rosyjska, jak i chińska projekcja ładu imperialnego w Eurazji stawia adekwatnie obydwa mocarstwa w roli głównego „zarządcy”, to jednak w rzeczywistości gra interesów wymaga od nich odejścia od stereotypowej logiki wielkomocarstwowej rywalizacji, która zakłada eliminację *a priori* wszelkich alternatywnych projektów imperialnych. Wydaje się, że Rosja i Chiny poszukują formuły współistnienia w ramach modelu kooperacyjno-rywalizacyjnego, który nie prowadzi do totalnej i wyniszczającej wielomocarstwowej konfrontacji, ale otwiera przestrzeń do negocjacji warunków współpracy w świecie wielobiegunowym³², w którym budowanie imperium w „starym stylu” – opartego na wyłączności i sile militarnej – nie jest

³² W interesach obydwu mocarstw leży sprzyjanie procesowi powstawania ładu wielobiegunowego, co szczególnie podkreślono w kilku dokumentach podpisanych przez strony chińską i rosyjską. Pierwszy raz obydwa państwa zademonstrowały tę intencję w kwietniu 1997 r. we „Wspólnej deklaracji rosyjsko-chińskiej o świecie wielobiegunowym i ustanowieniu nowego ładu międzynarodowego”, co potwierdzono 1 lipca 2005 r. we „Wspólnym oświadczeniu Chińskiej Republiki Ludowej i Federacji Rosyjskiej o ładzie międzynarodowym w XXI wieku”.

możliwe³³. Natomiast możliwe jest kreowanie ładu imperialnego, rozumianego jako reguły gry określane przez centrum siły (sprzężenie wpływów politycznych, potęgi ekonomicznej i siły militarnej), które potrafi „zorganizować, a następnie utrzymać sieć międzynarodowych powiązań i zależności”³⁴. Zasięg tego ładu imperialnego zależy zatem od atrakcyjności proponowanego projektu oraz wspólnoty i rozbieżności interesów.

Rosja i Chiny są dziś w fazie budowania adekwatnej do swych aspiracji i możliwości sieci powiązań ze światem zewnętrznym i określania reguł gry w ramach *Pax Russica* i *Pax Sinica*, co obiektywnie oznacza kolizję interesów, charakterystyczną dla stosunków między wielkimi mocarstwami. W procesie „negocjacyjnym” między Moskwą a Pekinem istnieje wszelako dodatkowa komplikacja. Oprócz roli wielkich mocarstw Rosja i Chiny odgrywają również rolę sąsiadów, co przy ich potencjale i możliwościach podnosi w istotny sposób „stawkę w grze”. Tym samym w sytuacji konfliktowej ryzyko dla ich bezpieczeństwa wzrasta. Strategiczna rywalizacja z perspektywy interesów obydwu państw na danym etapie rozwoju relacji rosyjsko-chińskich nie jest korzystna dla żadnego z nich. Ponadto istnieje „spoiwo” ich partnerstwa strategicznego – zbieżna percepcja sytuacji międzynarodowej i chęć ograniczania dominacji USA w Eurazji³⁵. Powód ten wystarczy, aby stwierdzić, że obecnie i w przewidywalnej przyszłości pozytywna dynamika stosunków rosyjsko-chińskich będzie świadomie stymulowana przez Moskwę i Pekin³⁶. Główną przesłanką tego stanu rzeczy jest strategiczna przewaga w imperialnych zmaganiach jaką daje Rosji i Chinom koordynowanie wspólnych, ale także indywidualnych działań oraz kumulacja potencjałów w wybranych przez nie sferach³⁷.

³³ Jak stwierdził Henry Kissinger w swej książce *On China* napisanej w 2011 r.:

„Prawie wszystkie imperia tworzy się przy użyciu siły, nie sposób ich jednak za jej pomocą utrzymać. Uniwersalna zasada przetrwania każe zastąpić przemoc zobowiązaniem. W przeciwnym razie panujący wyczerpie swoje siły starając się utrzymać władzę kosztem swobody kształtowania przyszłości, będącego głównym zadaniem głowy państwa. Imperia trwają, gdy represje ustępują miejsca kompromisowi”.

³⁴ A. Gałganek, *Pojęcie imperium...*, *op. cit.*, s. 86.

³⁵ E. Czarkowska, *Rosja i Chiny w Azji Środkowej: między współpracą a współzawodnictwem*, „Stosunki Międzynarodowe” 2012, nr 1–2, s. 180–181.

³⁶ Obydwie strony podkreślają w oficjalnych oświadczeniach i dokumentach strategicznych, że chociaż ich celem nie jest sojusz, to jednak zajmują one zbliżone stanowisko w odniesieniu do głównych problemów globalnych: „co stanowi jeden z kluczowych elementów równowagi regionalnej i globalnej”. Zob. *Koncepcja wnesznej polityki Rosyjskiej Federacji*, z 12 lutego 2013 r., www.mid.ru

³⁷ W tym kontekście warto zauważyć, że kryzys ukraiński wyzwolił dodatkową energię w stosunkach rosyjsko-chińskich. Można interpretować dokonywaną korektę, jako

Dylematy i wybory, przed którymi staje Rosja i Chiny przedstawiając oraz implementując swe eurazjatyckie projekty, dotyczą samej istoty ich relacji dwustronnych. Każda ze stron ma ściśle sprecyzowane interesy i cele strategiczne w Eurazji, a także zajmuje określoną pozycję w hierarchii państw w stosunkach międzynarodowych tak globalnych, jak i regionalnych. Rosja i Chiny mają konkurencyjne interesy w wielu sferach, zwłaszcza w Azji Wschodniej i Azji Środkowej³⁸. Wielu ekspertów zadawało sobie pytanie: czy chińska wizja Eurazji połączonej Nowym Jedwabnym Szlakiem, którą to koncepcję przedstawił Xi Jinping we wrześniu 2013 r. w trakcie oficjalnej wizyty w Kazachstanie i Rosji, nie stanowi wyzwania rzuconego Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej – sztandarowego projektu integracyjnego promowanego przez Moskwę. Jednak współzależność, obiektywnie istniejąca w stosunkach rosyjsko-chińskich wspólnota interesów oraz komplementarność potencjałów powoduje, że obydwa mocarstwa zaczęły rozważać opłacalność funkcjonowania swych eurazjatyckich projektów w symbiozie, przechodząc z poziomu aspiracyjnego na poziom operacyjny w stosunkach bilateralnych.

strategiczną kapitulację Rosji wobec braku zachodniej alternatywy, ale można również dostrzec zakończenie pewnego etapu kształtowania strategicznego myślenia o Chinach w polityce FR. Zepchnięcie na dalszy plan wielowiekowej spuścizny mitów i stereotypów obecnych we wzajemnej percepcji, podejrzliwości co do wzajemnych intencji, rosyjskich prozachodnich iluzji i roli wiecznego pariasa w zachodnim świecie. W istocie Rosja pokonała długą drogę, podążając w kierunku zacieśnienia współpracy z Chinami. Ważnym elementem chińskiej strategii Moskwy jest przyznanie, że azjatycki komponent rosyjskiej tożsamości międzynarodowej stanowi równie istotny, choć ułomny, niedoceniany, fundament polityki zagranicznej i wewnętrznej Rosji. Dlatego w rosyjskich elitach władzy widoczna jest wola harmonizacji wektorów. Wizja rosyjska ładu imperialnego w Eurazji, bez uwzględnienia znaczenia czynnika chińskiego, współcześnie miałyby niewielkie możliwości implementacji. Podobnie jak wizja chińska oparta na wyrugowaniu Rosji i zignorowaniu jej interesów strategicznych ograniczyłaby zasięg eurazjatyckiego projektu Pekinu. Obydwa państwa zdają sobie sprawę z wagi jakości ich relacji wzajemnych dla układu sił na świecie. Strategiczna degradacja jednego z nich może doprowadzić do osłabienia drugiego. Podobna zależność występuje w świecie zachodnim, w którym zredukowanie Europy do roli „młodszy partner”, wasala czy ordynarnej strefy amerykańskich wpływów, mogłoby stanowić przesłankę redukcji globalnej hegemonii USA.

³⁸ Y. Kim, S. Blank, *Rethinking Russi-Chinese relations in Asia: Beyond Russia's Chinese Dilemma*, „China: An International Journal” 2013, vol. 11, nr 3, s. 136–148; R. Lee, A. Lukin, *Russia's Far East: New Dynamics in Asia Pacific and Beyond*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 2015.

2. PAX RUSSICA W EURAZJI

W zależności od tego, jak szeroko definiuje się pojęcie Eurazji, formułowane są wyobrażenia o eurazjatyckiej strategii imperialnej Rosji. Albo postrzega się ją wąsko, jako politykę w odniesieniu do przestrzeni poradzieckiej³⁹, albo szeroko jako politykę w odniesieniu do państw położonych na masywie eurazjatyckim – od Atlantyku do Pacyfiku. Analizując literaturę przedmiotu, można dostrzec, że w dyskursie naukowym dominuje wąska, klasyczna percepcja eurazjatyckiej strategii Rosji⁴⁰, adekwatna do jej zdecydowanie skromniejszych możliwości aniżeli miało to miejsce w czasach radzieckiej dominacji.

Jednak w XXI wieku, jak się wydaje, szeroka – nieortodoksyjna – percepcja Eurazji w polityce zagranicznej Rosji znajduje głębsze uzasadnienie. Przemawia za nią zarówno transkontynentalne położenie Rosji, jak i konieczność realizowania wielowektorowej, wielopłaszczyznowej koncepcji polityki zagranicznej w zglobalizowanym świecie. W istocie dla Rosji, której głównym celem jest utrzymanie i umocnienie wielkomocarstwowej pozycji na arenie międzynarodowej⁴¹, zabezpieczenie swych interesów na obszarze tzw. bliskiej zagranicy stanowi punkt wyjścia do operowania w całej Eurazji – szczególnie w strefie euroatlantyckiej i pacyficznej. Utrzymanie kontroli i zbudowanie kolejnego projektu imperialnego w wąskim kręgu jest warunkiem *sine qua non* przejścia do realizacji rosyjskich interesów bezpieczeństwa oraz interesów gospodarczych w kręgu transkontynentalnym. W istocie Rosja poszukuje takiego *modus operandi* w regionie, który pozwoli jej efektywnie „wmontować się” w nowy ład eurazjatycki w XXI wieku, przy ograniczeniu do niezbędnego minimum kosztów tego procesu.

Pax Russica jest zatem konstrukcją złożoną, chociaż można w niej dostrzec określony porządek. Po pierwsze, centrum tego ładu jest Federacja Rosyjska, jako rozległa część przestrzeni eurazjatyckiej i unikalny projekt geopolityczny. W tym kontekście szczególną rolę ma odegrać tzw. zwrot ku Azji, jako

³⁹ A.P. Tsygankov, *Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking after the Soviet Break-up*, „Communist and Post-Communist Studies”, 2003, nr 36, s. 101–127; D. Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Moscow 2001, s. 2; H. Carrere D'Encausse, *Eurazjatyckie imperium. Historia Imperium Rosyjskiego od 1552 r. do dzisiaj*, Kęty 2014.

⁴⁰ Odnoszą się do tego obszaru pojęcia „bliskiej zagranicy”, „obszaru WNP”, „przestrzeni poradzieckiej”, „byłych republik radzieckich”.

⁴¹ Zob. *Koncepcja wnesznej polityki Rossijskoj Federacji*, z 12 lutego 2013 r., www.mid.ru [dostęp: 20.04.2013].

przejaw zrozumienia dla wiodących tendencji w stosunkach międzynarodowych i potwierdzenia mocarstwowych aspiracji, ale także spoiwo i stymulator rozwoju eurazjatyckiej Rosji. Trendy należy traktować nie tylko jako przejaw modyfikacji rosyjskiej polityki zagranicznej, ale przede wszystkim jako determinację popychającą rosyjskie państwo ku harmonizacji rozwoju społeczno-gospodarczego europejskiej i azjatyckiej jego części. Uruchomienie potencjału ekonomicznego i energetycznego Syberii i rosyjskiego Dalekiego Wschodu stanowi przesłankę zintegrowania azjatyckiej i europejskiej części Rosji w ramach jednolitej przestrzeni politycznej oraz społeczno-gospodarczej, ale również połączenia tego od stuleci zaniedbywanego obszaru z regionalnym systemem stosunków międzynarodowych⁴².

Po drugie, z perspektywy rosyjskiego bezpieczeństwa militarnego, jak i ekonomicznego istotne są projekty integracyjne o charakterze transgranicznym w Eurazji, które wyznaczają *limes* rosyjskiej „głębi strategicznej” i obszar „żywotnych interesów” Federacji Rosyjskiej (strefa wpływów). Reintegracja przestrzeni poradzieckiej przez długi czas od momentu upadku ZSRR opierała się instytucjonalnie na WNP. Był to swego rodzaju postimperialny paroksyzm. Efektywność tego instrumentu wpływu Rosji na obszarze „bliskiej zagranicy” z perspektywy prawie trzech dekad funkcjonowania można obiektywnie ocenić jako niską. Jednak doświadczenie to zaowocowało dywersyfikacją podejścia Moskwy do przestrzeni poradzieckiej. Stopień współpracy oraz zintegrowania z byłymi republikami zależy w znacznym stopniu od rachunku zysków i strat oraz gry interesów, a także zagrożeń i wyzwań stojących zarówno przed Rosją, jak i państwami regionu. Konstrukcję oparto na dwóch filarach i jednocześnie instrumentach mocarstwowej polityki Federacji Rosyjskiej – Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (Federacja Rosyjska, Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan i Tadżykistan)⁴³, w której Rosja ze względu na swój potencjał militarny odgrywa rolę „parasola bezpieczeństwa”, oraz *novum* ostatnich lat Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (Rosja, Armenia, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan), której powstanie w 2015 r. jest efektem zmudnych – trwających osiem lat – negocjacji między jej członkami⁴⁴.

Eurazjatycka Unia Gospodarcza, która stanowi jeden z filarów rosyjskiej interpretacji ładu regionalnego, w istocie w polityce zagranicznej Federa-

⁴² M. Klein, *Russia: A Euro-Pacific Power? Goals, Strategies and Perspectives of Moscow's East Asia Policy*, Berlin 2014, s. 9.

⁴³ Szerzej zob. M. Sadłowski, *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Prawno-instytucjonalne aspekty funkcjonowania*, Toruń 2017.

⁴⁴ I. Wiśniewska, *Integracja euroazjatycka. Rosyjska próba ekonomicznego scalenia obszaru poradzieckiego*, „Prace OSW” 2013, nr 44.

cji Rosyjskiej odgrywa rolę instrumentu integrującego ekonomicznie część przestrzeni eurazjatyckiej⁴⁵. Ten nowy przejaw instytucjonalizacji przestrzeni eurazjatyckiej ma również istotne znaczenie dla stosunków rosyjsko-chińskich, jako swego rodzaju dźwignia, poszerzająca Moskwie pole manewru w negocjacjach z Pekinem.

Można to powiązać z trzecim, zewnętrznym pierścieniem eurazjatyckiej sieci rosyjskich interesów rozciągniętym między Atlantykiem a Pacyfikiem (strefa interesów), w którego szerokich ramach Rosja musi liczyć się z projektami i możliwościami oddziaływania pozostałych centrów siły. W tym kontekście dla Rosji najważniejsze jest zbudowanie takiej sieci powiązań i zależności, które dadzą jej możliwość manewrowania, co doprowadzi do sytuacji, że inni będą się liczyli z rosyjskimi interesami⁴⁶. Wydaje się, że taki wariant porządku eurazjatyckiego jest z perspektywy Rosji optymalny, a jednym z dostępnych jej instrumentów realizacji tej koncepcji jest dyplomacja energetyczna. Celem określonym w „Energetycznej strategii Rosji do 2030 r.” jest: „sprzyjanie tworzeniu wspólnej europejsko-rosyjsko-azjatyckiej przestrzeni energetycznej”⁴⁷, co wyraźnie wskazuje na transregionalny charakter rosyjskiej strategii eurazjatyckiej. Drugim narzędziem jest efektywna integracja instytucjonalna przestrzeni poradzieckiej.

Paradygmat myślenia o Eurazji w formie koncentrycznych kręgów odpowiada na zagrożenia i wyzwania, jakie stoją przed Rosją w XXI wieku w jej bezpośrednim i pośrednim otoczeniu międzynarodowym. I wydaje się, że w tak zarysowanej strategii eurazjatyckiej można uchwycić wewnętrzny aspekt polityki Federacji Rosyjskiej, którego szczególnie ważnym założeniem jest połączenie europejskiej perspektywy państwa rosyjskiego z rozwojem Syberii i rosyjskiego Dalekiego Wschodu, jako przejaw dążenia do zrównoważonego rozwoju⁴⁸. Dla realizacji tych projektów równo istotne znaczenie ma nadanie im wymiaru transgranicznego, który przybiera formę polityki sąsiedzkiej, ale także w sprzyjających okolicznościach może mieć charakter transregionalny.

⁴⁵ Jako wzorzec posłużyła praktyka funkcjonowania Unii Europejskiej.

⁴⁶ W tym kontekście zasięg i jakość integracji w ramach EUG ma istotne znaczenie dla eurazjatyckiej strategii Rosji.

⁴⁷ *Energetičeska strategii Rossii na pieriod do 2030 goda*, <http://www.minenergo.gov.ru> [dostęp: 20.05.2011].

⁴⁸ Szerzej zob. I.A. Makarow (red.), *Poworot na wostok. Razwitiye Sibiri i Dal'newo Wostoka w uslowiach usilenija azjatskowo wektora wniesznjej politiki Rossii*, Meždunarodnyje Otnoszenija, Moskwa 2016.

3. PAX SINICA W EURAZJI

Eurazjatycka strategia Chin stanowi swego rodzaju *novum* w polityce Pekinu. Wynika to z ewolucji uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych chińskiej polityki. Od trzech dekad można zaobserwować systematyczny wzrost potęgi Chin oparty na wewnętrznych reformach oraz ich pozycji na arenie międzynarodowej. Tym samym Chińska Republika Ludowa stała się wiodącym graczem w stosunkach międzynarodowych i jednym z dominujących w świecie mocarstw, które w XXI wieku odegra kluczową rolę w kształtowaniu wielobiegunowego porządku światowego.

Wzrost pozycji Chin w stosunkach międzynarodowych dał im nowe instrumenty i możliwości realizacji globalnych i regionalnych interesów strategicznych. Pekin nie pozostaje obojętny na zmiany zachodzące w Eurazji, uznając nie bezzasadnie, iż związane są one bezpośrednio z bezpieczeństwem i rozwojem chińskiego państwa, a także prestiżem Chin jako wielkiego mocarstwa. Z perspektywy chińskiej ład eurazjatycki winien preferować interesy gospodarcze i polityczne Państwa Środka jako głównego moderatora procesów zachodzących w regionie. Sinocentryzm jest immanentnym elementem struktury chińskiego myślenia strategicznego na temat pozycji Chin w świecie oraz odgrywanych przez nie ról międzynarodowych⁴⁹.

Proces samoidentyfikacji międzynarodowej doprowadził Chińską Republikę Ludową do korekty założeń strategii zewnętrznej w XXI wieku. Z postępującą śmiałością kolejne generacje chińskich przywódców dodawały nowe elementy do chińskiej narracji odnoszącej się do miejsca Chin w świecie oraz chińskiej percepcji ładu globalnego i regionalnego. W erze Xi Jinpinga (należącego do piątej generacji chińskich przywódców), która rozpoczęła się w 2013 r., przedstawiono nowy projekt o zasięgu eurazjatyckim jako elementu strategii tzw. pasa ekonomicznego (*One Belt One Road*)⁵⁰ oraz narzędzie chińskiej polityki zagranicznej, handlowej i inwestycyjnej. Inicjatywa przedstawiona przez Pekin jest odpowiedzią na zmiany jakie zachodzą w samych Chinach, jak i w ich bezpośrednim otoczeniu oraz globalnym układzie sił. Nowe uwarunkowania wymagają nowych instrumentów. Chińska strategia „pozostawania w cieniu” wydaje się nie odpowiadać w pełni chińskim interesom ani też ich aspiracjom oraz aktualnej pozycji międzynarodowej.

⁴⁹ G. Wroński, *Współczesne chińskie mocarstwo – przegląd atrybutów pozycji i ról międzynarodowych*, [w:] *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, J. Wardęga (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 59–66.

⁵⁰ W polskiej wersji „Jeden Szlak, Jedna Droga”.

Konceptualne źródła inicjatywy określonej mianem nowego Jedwabnego Szlaku pozwalają zrozumieć rolę, jaką projektowi temu wyznaczono w chińskiej polityce zagranicznej, a także ukazać zarys ładu eurazjatyckiego i globalnego, który Pekin ma zamiar kreować. Obecne władze chińskie zaproponowały wszechstronną reinterpretację roli Chin w świecie, czerpiąc inspirację i wyciągając wnioski ze swej historii. Piąta generacja przywódców chińskich poszukując legitymacji dla nowych inicjatyw w polityce zagranicznej odwołuje się do nacjonalizmu w wydaniu pokolonialnym⁵¹ oraz konfucjańskiej tradycji⁵².

Opierając się na tradycji konfucjańskiej, chińscy przywódcy odwołują się do koncepcji harmonii (*hexie*)⁵³, która szczególnie podkreśla potrzebę znalezienia kompromisu między różnym stanowiskami, bez konieczności odwoływania się do użycia siły. W narracji politycznej chińskich władz powrót Chin do imperialnej przeszłości pozwala na myślenie o Państwie Środka jak o „naturalnym liderze”, zdolnym do generowania harmonii i porządku w stosunkach międzynarodowych⁵⁴. Tym samym Chiny postrzegają swą rolę w Azji jako „życziwego” lidera w ramach sinocentrycznego porządku regionalnego⁵⁵, opierającego relacje z sąsiadami oraz partnerami strategicznym na zasadzie *win-win*, według której wszystkie strony odnoszą korzyści w ramach współpracy⁵⁶.

⁵¹ Ta forma nacjonalizmu ma prowadzić do konkluzji, że w chińskim wydaniu nie zagraża on ani regionowi, ani światu. Przeciwnie, Pekin przedstawia to zjawisko jako korzystne dla sąsiadów i partnerów. W tym ujęciu Chiny są prezentowane jako państwo, które w ramach rywalizacji o dominację w świecie, jako pretendent jest zdolne do uniknięcia tzw. pułapki Tukidydesa, ponieważ w ich tożsamości zakorzeniony jest los narodu cierpiącego z powodu kolonizacji. W tej narracji budujące swą potęgę Chiny nie są skazane na podążanie ścieżką hegemonicznej rywalizacji. Pekin nie dąży do hegemonii ani też terytorialnych podbojów i, co istotne, nie chce zmienić świata na swoje podobieństwo. Zob. M. Dian, *One Belt One Road and China's Alternative Blueprint for Economic Governance in Asia*, „Geopolitica” 2017, nr 1, s. 27. Por. M.A. Brittingham, *The „Role” of Nationalism in Chinese Foreign Policy: A Reactive Model of Nationalism and Conflict*, „Journal of Chinese Political Science” 2007, vol. 12, nr 2, s. 147–166.

⁵² Feng Zang, *Confucian Foreign Policy Traditions in Chinese History*, „The Chinese Journal of International Politics” 2015, vol. 8, nr 2, s. 197–218.

⁵³ D. Trenin, Z. Lihua, *The Cultural Foundation of China's Foreign Policy*, <http://carnegie.ru/2013/06/19/cultural-foundation-of-china-s-foreign-policy-event-4169> [dostęp: 28.10.2013].

⁵⁴ Suisheng Zhao, *Rethinking The Chinese World Order: The Imperial Cycle and The Rise of China*, „Journal of Contemporary China” 2015, vol. 24, nr 96, s. 961–982.

⁵⁵ J. Kallio, *China New Foreign Policy. Xi Jinping's Universal Rule by Virtue*, „Policy Brief” 2016, nr 189, Finnish Institute of International Affairs, Helsinki.

⁵⁶ Zasada *win-win* od dawna jest fundamentem chińskiej koncepcji polityki zagranicznej. Nie należy jednak tej strategii utożsamiać z założeniem, że Chińczycy w swej filozofii

Chiny w ostatnich latach reinterpretują swą rolę w świecie. Ważnym elementem strategii polityki zagranicznej eksponowanej przez Xi Jinpinga i jego otoczenie stała się koncepcja „chińskiego marzenia” (*Chinese Dream*), jako nowa interpretacja roli Państwa Środka na arenie międzynarodowej, a także zaangażowania Pekinu w proces kształtowania systemu międzynarodowego⁵⁷. Koncepcja ta zakłada powrót Chin do roli lidera w Azji, a globalnie pozwala na zajęcie pozycji wielkiego mocarstwa. Głównym celem tejże koncepcji jest możliwość zademonstrowania środowisku międzynarodowemu potęgi oraz nieeksponowanych dotąd możliwości Chin bez odwoływania się do przemocy, czy też narzucania chińskiego modelu politycznego. W tym kontekście na uwagę zasługuje sugestia zawarta w owej koncepcji, że Chińska Republika Ludowa kumulując potęgę nie dąży do destabilizacji ładu międzynarodowego, ale do ograniczenia dominacji zachodnio-centrycznego modelu w stosunkach eurazjatyckich.

W istocie budowa *Pax Sinica* w Eurazji wpisuje się w nową chińską narrację w sferze polityki zagranicznej. Jednym z instrumentów sinocentrycznego ładu w regionie ma stać się OBOR (*One Belt One Road*), szeroko dyskutowany zarówno w kręgach polityczno-biznesowych, jak i eksperckich⁵⁸. Projekt w istocie jest wizją skomunikowania handlowego, logistycznego i infrastrukturalnego Azji i Europy⁵⁹. Natomiast nie przewiduje żadnej formy instytucjonalizacji stosunków eurazjatyckich. Ma on posłużyć dwóm celom strategicznym ChRL: poszerzeniu możliwości wzrostu Chin poprzez ekspansję gospodarczą

fii uprawiania polityki i biznesu dzielą zyski i straty w sposób partnerski. Wielkość wyniesionej korzyści zależy bowiem od atutów każdej ze stron i umiejętności negocjowania z Chinami. Ilustracją może być fakt, że nawet tak doświadczeni negocjatorzy jak Rosjanie podczas trwających ponad dekadę rosyjsko-chińskich rozmów gazowych dotyczących formuły cenowej wspominają, iż jeszcze na półtorej godziny przed podpisaniem ostatecznego porozumienia Chińczycy zaczęli negocjacje z „centrum pola”.

⁵⁷ C.T.N. Sorensen, *The Significance of Xi Jinping's „Chinese Dream” for Chinese Foreign Policy: From „Tao Guang Yang Hui” to „Fen Fa You Wei”*, „Journal of China and International Relations” 2015, vol. 3, nr 1, s. 53–73; A. Berkofsky, *„The Chinese Dream” and Chinese Foreign and Security Policies – Rosy Rhetoric versus Harsh Realities*, „Asia-Pacific Review” 2016, vol. 23, nr 2, s. 109–128.

⁵⁸ Zob. P. Ferdinand, *Westward Ho – The China Dream and „One Belt One Road”: Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping*, „International Affairs” 2016, vol. 92, nr 4, s. 941–957.

⁵⁹ Chińska inicjatywa odnosi się formalnie do różnych obszarów współpracy: koordynacja polityk, budowa ułatwień i infrastruktury, inwestycje i handel, współpraca finansowa, wymiana społeczna i kulturalna. W tych sferach władze chińskie przewidują współpracę lądową łączącą Azję Wschodnią i Południową, Azję Środkową, Rosję, Turcję, aż do Europy Zachodniej oraz Morski Jedwabny Szlak, który ma połączyć chińskie porty w Azji Południowo-Wschodniej z Indiami, Zatoką Perską, aż do Morza Śródziemnego.

w Eurazji⁶⁰ oraz sformułowania nowego modelu pozycjonowania Państwa Środka w aktualnym, a co najważniejsze przyszłym wielocentrycznym układzie sił. Projekt ten obok geoeconomicznego wymiaru ma również swe geopolityczne uzasadnienie⁶¹. Chiny, dbając o rozwój i prosperity, ale także swój prestiż na arenie międzynarodowej, pragną jednocześnie przejawiać zdolność budowania ładu i harmonii w ramach przestrzeni eurazjatyckiej. Tym samym stają się aktywnym uczestnikiem eurazjatyckiej gry.

4. W POSZUKIWANU EQUILIBRIUM

W zglobalizowanym świecie, wciąż narastających współzależności, najbardziej typowe w stosunkach między wielkimi mocarstwami jest połączenie współpracy i rywalizacji. Rodzi to potrzebę równoważenia tych dwóch tendencji w relacjach najbardziej prominentnych uczestników stosunków międzynarodowych, co wynika z immanentnej konieczności budowania bezpiecznego i przyjaznego otoczenia międzynarodowego. Ten rodzaj poszukiwania równowagi można również odnieść do stosunków rosyjsko-chińskich.

Interesy obu państw spłoty się w modelu kooperacyjno-rywalizacyjnym na rozległym masywie eurazjatyckim. Każda ze stron indywidualnie forsuje swój projekt imperialny w Eurazji, którego głównym celem jest zbudowanie ładu regionalnego, sprzyjającego utrzymaniu ich mocarstwowej pozycji na arenie międzynarodowej. Nie można nie zauważyć, że zarówno chiński pomysł reaktywacji Jedwabnego Szlaku, jak i Eurazjatycka Unia Gospodarcza są instrumentami polityki zagranicznej Moskwy i Pekinu, ale także mają istotne znaczenie dla wizji rozwoju gospodarczego obu państw w przyszłości. Każdy z projektów ma jednak swą specyfikę. Chiny prezentują światu OBOR nie jako spójną strategię, ale jako sieć powiązanych ze sobą projektów, mających na celu zintegrowanie przestrzeni eurazjatyckiej w interesach Państwa Środka. Rosja natomiast, wbrew dość powszechnej opinii, nie zajmuje się rekonstrukcją imperium poprzez takie struktury, jak EUG⁶². Natomiast z całą pewnością buduje mechanizm integrujący gospodarczo tę część Eurazji, którą władze rosyjskie uznają za swą strefę interesów egzystencjalnych. Inicjatywa

⁶⁰ M. Kaczmarek, *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze” 2015, nr 161.

⁶¹ Zob. M. Beeson, F. Li, *What consensus? Geopolitics and Policy Paradigmas in China and United States*, „International Affairs” 2015, vol. 91, nr 1, s. 93–109.

⁶² Por. K. Kirkham, *The Formation of The Eurasian Economic Union: How Successful is The Russian Regional Hegemony?*, „Journal of Eurasian Studies” 2016, nr 7, s. 111–128.

ta poszerza pole manewru Rosji i pozostałych państw zainteresowanych tym projektem w negocjacjach przede wszystkim z państwami z Azji Południowo-Wschodniej (w tym Chin) i Unii Europejskiej.

W tym kontekście w środowisku eksperckim rozgorzała debata dotycząca zderzenia w Eurazji w jednym czasie *Pax Sinica* i *Pax Russica* oraz skutków jakie rodzi ten fakt dla stosunków rosyjsko-chińskich. Niewątpliwie Chiny w pierwszej fazie prezentacji swego eurazjatyckiego projektu rzuciły wyzwanie Rosji, szczególnie dotyczy to formującej się delikatnej równowagi sił w Azji Środkowej między Moskwą a Pekinem⁶³. Władze i analitycy rosyjscy niezwykle wstrzeźliwie zareagowały na inicjatywę Xi Jinpinga, dostrzegając w niej przede wszystkim przesłankę dla podważenia spójności EUG, a także roli Rosji jako państwa tranzytowego (najkrótszej drogi lądowej z Azji do Europy)⁶⁴. Niemniej jednak wraz ze zmianą kontekstu międzynarodowego rosyjskiej polityki zagranicznej, co oznaczało nadanie nowej dynamiki stosunkom rosyjsko-chińskim w 2014 r., ewoluowała również percepcja władz rosyjskich w odniesieniu do chińskiej wizji Eurazji. W dość krótkim czasie obydwie strony uzgodniły „sprzężenie” obydwu inicjatyw. Kulminacją procesu negocjacyjnego w tej kwestii było podpisanie 8 maja 2015 r. podczas wizyty Xi Jinpinga w Moskwie wspólnego oświadczenia⁶⁵, w którym podkreślono inkluzyjność i komplementarność projektów. W trakcie wspólnej konferencji obydwu przywódców W. Putin określił cel współpracy stwierdzając:

„W istocie, poszukujemy ostatnio możliwości wejścia na nowy poziom partnerstwa, które stworzy wspólną przestrzeń ekonomiczną wzdłuż całego kontynentu eurazjatyckiego”⁶⁶.

Na danym etapie implementacji obydwu strategii eurazjatyckich w narracji Rosji i Chin można dostrzec dążenie do kooperacji zarówno na pozio-

⁶³ E. Czarkowska, *Central'naja Azja – os' sotrudniczestwa i sapierniczestwa w rossijsko-kitajskich odnoszenijach*, „Geopoliticeskij Żurnal” 2014, nr 4, s. 32–44; F. Indeo, *The Eurasian Economic Union and The Silk Road Economic Belt: The Impact of The Sino-Russian Geopolitical Strategie in The Eurasian Region*, „Working Paper” 2015, nr 5, Hanyang University, Seul.

⁶⁴ A. Gabuev, *Crouching Bear, Hidden Dragon: One Belt One Road” and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia*, „Journal of Contemporary China Studies” 2016, vol. 5, nr 2, s. 65–66.

⁶⁵ J.L. Wison, *The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for the Russian-Chinese Relationship*, „European Politics and Society” 2016, vol. 17, nr 1, s. 113–132.

⁶⁶ *Press statements following Russian-Chinese talks* .<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/49433> [dostęp: 27.06.2015].

mie bilateralnym, jak i w szerokiej multilateralnej formule. Obydwa państwa zdają sobie doskonale sprawę ze „słabości” oraz obaw partnera. Wiedzą, co motywuje jego zachowanie w sferze polityki zagranicznej, a także myślenie strategiczne w kontekście ładu wielobiegunowego *in statu nascendi* i, jakie kalkulacje towarzyszą wzajemnemu „przyciąganiu”. Jednym z istotnych aspektów wzmoczonej współpracy jest z całą pewnością komplementarność potencjałów w sferze polityczno-militarnej, ekonomiczno-handlowej i energetycznej. Dlatego też w stosunkach rosyjsko-chińskich, mimo skomplikowanej przeszłości i obiektywnie istniejącej rozbieżności interesów, co charakteryzuje relacje wielkim mocarstw, można założyć, iż w elastycznych ramach *Pax Russica* i *Pax Sinica* w Eurazji zostaną uwzględnione interesy zarówno Chin, jak i Rosji. Obydwa podmioty są bowiem w procesie poszukiwania *equilibrium* w relacjach wzajemnych, jednocześnie uczestnikami procesu redystrybucji potęgi i budowania nowego ładu międzynarodowego.

PODSUMOWANIE

Komplementarność potencjałów uzupełniona pozytywną percepcją obu państw w najwyższych kręgach władzy i problemem zawirowań na arenie międzynarodowej z oczywistych względów rodzi „wspólnotę interesów” między Rosją i Chinami oraz wpływa na proces budowania wielobiegunowego ładu światowego. Przesłanki te tworzą wystarczający fundament dla pogłębionej współpracy między Pekinem a Moskwą. Zbliżenie oraz intensyfikacja współpracy w ostatnich latach między Rosją i Chinami ma charakter strategiczny, a nie taktyczny. Innymi słowy genetycznie wywodzi się z dojrzałości strategicznej obu graczy, a nie z doraźnych, chwilowych sytuacji czy zwrotów akcji w ich polityce zagranicznej. Jest to dla obu mocarstw cel sam w sobie – cel strategiczny. Oczywiście zacieśnienie kooperacji będzie również wykorzystywane przez te państwa jako instrument w szerszej grze, ale nie stanowi to istoty pogłębienia współpracy w wielu sferach, a jedynie jest naturalną konsekwencją istniejących w stosunkach międzynarodowych współzależności.

Konkludując, można stwierdzić, że obecnie i w przewidywalnej przyszłości pozytywna dynamika stosunków rosyjsko-chińskich będzie świadomie stymulowana przez obu uczestników stosunków międzynarodowych. Głównym powodem jest strategiczna przewaga w imperialnych zmaganiach, jaką daje Rosji i Chinom koordynowanie wspólnych, ale także indywidualnych działań oraz kumulacja potencjałów. Dlatego państwa te będą stosowały formułę

strategicznego partnerstwa z domieszką strategicznej neutralności, co oznacza koordynację współpracy i zbliżenie pozycji, przy jednoczesnym unikaniu nadmiernej aktywności, czy kontradziania w sytuacjach, które dotyczą interesów egzystencjalnych partnera.

BIBLIOGRAFIA

- Andrusiewicz A., *Dzieje wielkiej smuty*, Katowice 1999.
- Berkofsky A., „*The Chinese Dream*” and Chinese Foreign and Security Policies – *Rosy Rhetoric versus Harsh Realities*, „*Asia-Pacific Review*” 2016, vol. 23, nr 2.
- Bieleń S., *Polityka w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2010.
- Brands H., *Making The Unipolar Moment. U.S. Foreign Policy and The Rise of The Post-Cold War Order*, Ithaca: Cornell University Press 2016.
- Brittingham M.A., *The „Role” of Nationalism in Chinese Foreign Policy: A Reactive Model of Nationalism and Conflict*, „*Journal of Chinese Political Science*” 2007, vol. 12, nr 2.
- Brzeziński Z., *Bezląd – polityka światowa u progu XXI wieku*, Warszawa 1993.
- Brzeziński Z., *Wybór. Dominacja czy przywództwo*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2004.
- Bryc A., *Cele polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.
- Bull H., *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York 1977.
- Carrere D’Encausse H., *Eurazjatyckie imperium. Historia Imperium Rosyjskiego od 1552 do dzisiaj*, Kęty 2014.
- Czarkowska E., *Central’naja Azja – os’ sotrudniczestwa i sapierniczestwa w rosyjsko-kitajskich otnoszenijach*, „*Geopoliticeskij Żurnal*” 2014, nr 4.
- Czarkowska E., *Rosja i Chiny w Azji Środkowej: między współpracą a współzawodnictwem*, „*Stosunki Międzynarodowe*” 2012, nr 1–2.
- Dian M., *One Belt One Road and China’s Alternative Blueprint for Economic Governance in Asia*, „*Geopolitica*” 2017, nr 1.
- Fiszer J.M., Olszewski P. (red.), *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013.
- Fiszer J.M., *System euroatlantycki przed i po zakończeniu zimnej wojny. Istota, cele i zadania oraz rola w budowie nowego ładu globalnego*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013.

- Friedman G., *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy*, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 2011.
- Friedberg A., *A Contest for Supremacy. China, America, and The Struggle for Mastery in Asia*, New York 2011.
- Gabuev A., *Crouching Bear, Hidden Dragon: One Belt One Road” and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia*, „Journal of Contemporary China Studies” 2016, vol. 5, nr 2.
- Gałganek A., *Pojęcie imperium i imperializmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 1.
- Gołembski F., *Geokulturowy model w badaniach stosunków międzynarodowych*, „Stosunki Międzynarodowe” 2009, nr 3–4, t. 40.
- Gore Ch., *Rise and Fall of Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries*, „World Development” 2000, nr 5.
- Halizak E., *Zmiana układu sił USA-Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers” 2005, zeszyt 7.
- Ikenberry G.J., Mastanduno M., Wohlforth W.C. (red.), *International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity*, Cambridge 2011.
- Indeo F., *The Eurasian Economic Union and The Silk Road Economic Belt: The Impact of The Sino-Russian Geopolitical Strategie in The Eurasian Region*, „Working Paper” 2015, nr 5, Hanyang University, Seul.
- Kallio J., *China New Foreign Policy. Xi Jinping’s Universal Rule by Virtue*, „Policy Brief” 2016, nr 189, Finnish Institute of International Affairs, Helsinki.
- Kim Y., Blank S., *Rethinking Russi-Chinese relations in Asia: Beyond Russia’s Chinese Dilemma*, „China: An International Journal” 2013, vol. 11, nr 3.
- Kirkham K., *The Formation of The Eurasian Economic Union: How Successfulls The Russian Regional Hegemony?*, „Journal of Eurasian Studies” 2016, nr 7.
- Kissinger H., *O Chinach*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014.
- Klein M., *Russia: A Euro-Pacific Power? Goals, Strategies and Perspectives of Moscow’s East Asia Policy*, Berlin 2014.
- Krauthammer Ch., *The Unipolar Moment*, „Foreign Affairs”, 1990/1991, nr 1.
- Lee R., Lukin A., *Russia’s Far East: New Dynamics in Asia Pacific and Beyond*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 2015.
- Luttwak E., *From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammer of Commerce*, „The National Interest” 1990, nr 20.
- Mackinder H.J., *Geografical Pivot of History*, „The Geographical Journal” 1904, vol. 23, nr 4.
- Makarow I.A. (red.), *Poworot na wostok. Razwitje Sibiri i Dal’newo Wostoka w uslowia chusilenija azjatskowo wektora wnieszniej politiki Rossii*, Meždunarodnyje Otnoszenija, Moskwa 2016.

- Mearsheimer J., *The Tragedy of Great Power Politics*, New York 2001.
- Moczulski L., *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Warszawa 2010.
- Nye J.S. jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs 2004.
- Rieber A.J., *The Struggle for the Eurasia Borderlands. From the Rise of Early Modern Empires to the End of the First World War*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.
- Sadłowski M., *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Prawno-instytucjonalne aspekty funkcjonowania*, Toruń 2017.
- Spykman N., *America's Strategy in World Politics, The United States and the Balance of Power*, New York 1942.
- Sorensen C.T.N., *The Significance of Xi Jinping's „Chinese Dream” for Chinese Foreign Policy: From „Tao Guang Yang Hui” to „Fen Fa You Wei”*, „Journal of China and International Relations” 2015, vol. 3, nr 1.
- Trenin D., *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Moscow 2001.
- Trenin D., *Pragmatic Power: Russia's Assertive Foreign Policy*, „Jane's Intelligence Review” 2008, nr 1.
- Trofimenko H., *Russian National Interests and The Current Crisis in Russia*, Ashgate, Aldershot 1999.
- Tsygankov A.P., *Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking after the Soviet Break-up*, Communist and Post-Communist Studies, 2003, nr 36.
- Tsygankov A.P., *Pathways after Empire: National Identity and Foreign Economic Policy in the Post-Soviet World*, Rowman and Littlefield Publishers, Lanham 2002.
- Tsygankov A.P., *Russia's International Assertiveness: What Does It Mean for the West?*, „Problems of Post-Communism” 2008, vol. 55, nr 2.
- Wison J.L., *The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for the Russian-Chinese Relationship*, „European Politics and Society” 2016, vol. 17, nr 1.
- Wiśniewska I., *Integracja euroazjatycka. Rosyjska próba ekonomicznego scalenia obszaru poradzieckiego*, „Prace OSW” 2013, nr 44.
- Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, J. Wardęga (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
- Xi Jinping, “*New Asian Security Concept for New Progress in Security Cooperation*”. Remarks at the Fourth Summit of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia. 2014/05/21, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1159951.shtml

Xuetong Y., *The Rise of China and Its Power Status*, „The Chinese Journal of International Politics” 2006, nr 1.

Zang F., *Confucian Foreign Policy Traditions in Chinese History*, „The Chinese Journal of International Politics” 2015, vol. 8, nr 2.

Zhao S., *Rethinking The Chinese World Order: The Imperial Cycle and The Rise of China*, „Journal of Contemporary China” 2015, vol. 24, nr 96.

PAX RUSSICA I PAX SINICA JAKO KONKURENCYJNE I KOMPLEMENTARNE WIZJE ŁADU IMPERIALNEGO W EURAZJI

Streszczenie

Niniejszy artykuł koncentruje się na procesie kształtowania nowego ładu eurazjatyckiego oraz współczesnych projektach imperialnych Rosji i Chin w regionie. W tekście postawiono kilka istotnych pytań odnoszących się do fundamentów percepcji eurazjatyckich strategii obu państw, a także poziomu komplementarności i konkurencyjności owych projektów porządkujących przestrzeń eurazjatycką w ujęciu sinocentrycznym bądź rusocentrycznym. W tezie głównej artykułu zawarto myśl, że stosunki rosyjsko-chińskie na danym etapie i w przewidywalnej przyszłości będą ciążyły w kierunku harmonizacji i względnej komplementarności, co widać również w próbie synchronizacji Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej z chińską ideą reaktywacji Jedwabnego Szlaku, łączącego Europę z Azją. Charakterystyczna dla wielkich potęg sprzeczność interesów i rywalizacja nie będzie eksponowana ani przez Moskwę, ani przez Pekin. Obiektywną przyczyną takiego stanu rzeczy jest głębokie zrozumienie obu państw, że strategiczna rywalizacja na danym etapie rozwoju ich relacji bilateralnych nie jest korzystna dla żadnego z nich. Spiowem partnerstwa strategicznego Rosji i Chin jest zbieżna percepcja sytuacji międzynarodowej oraz chęć ograniczenia, a być może w dłuższej perspektywie wyrugowania dominacji USA w Eurazji. Władze chińskie i rosyjskie zdają sobie sprawę z przewagi, jaką daje im w imperialnych zmaganiach komplementarność potencjałów oraz koordynowanie wspólnych, ale także indywidualnych działań na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: *Pax Russica*, *Pax Sinica*, Eurazja, Chiny, ład międzynarodowy

PAX RUSSICA AND *PAX SINICA* AS COMPETITIVE AND COMPLEMENTARY VISIONS OF IMPERIAL ORDER IN EURASIA

Summary

The article focuses on the process of developing a new Eurasian order and Russia and China's contemporary imperial projects in the region. The author asks a few important questions concerning the foundations of both states' perception of Eurasian strategies as well as the level of complementarity and competitiveness of those projects organising the Eurasian space in the Sino-centric or Russo-centric perspective. The main thesis contains an opinion that Russian-Chinese relations at a given stage and in the foreseeable future will tend to harmonisation and relative complementarity, which is also observed in an attempt to synchronise the Eurasian Economic Union with the Chinese idea of reviving the Silk Road joining Europe with Asia. Neither Moscow nor Beijing will expose the conflict of interests and rivalry so characteristic of superpowers. The situation results from the fact that both states have a very good understanding that strategic rivalry at a given stage of development of their bilateral relations is not advantageous for any of them. This similar perception of the international situation and the will to limit, and perhaps in further future eliminate, the USA's dominance in Eurasia make an adhesive of Russia and China's strategic partnership. Chinese and Russian authorities are aware of the advantage they have in imperial efforts thanks to complementarity of potentials and coordination of joint as well as individual activities on the international arena.

Key words: *Pax Russica*, *Pax Sinica*, Eurasia, China, international order

PAX RUSSICA («РУССКИЙ МИР») И *PAX SINICA* («КИТАЙСКИЙ МИР») В КАЧЕСТВЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ И ВЗАИМОДОПОЛНЯЮЩИХ ПРОЯВЛЕНИЙ ИМПЕРСКОГО ПОРЯДКА В ЕВРАЗИИ

Резюме

Объектом внимания автора настоящей статьи является процесс формирования нового евразийского порядка и современные имперские планы России и Китая в данном регионе. В статье во главу угла поставлены несколько

важных вопросов, касающихся основ восприятия евразийских стратегий обеих стран, а также уровня взаимодополняемости и конкурентоспособности этих планов, формирующих евразийское пространство с точки зрения синоцентричного или же русоцентричного подходов. Основной тезис статьи содержит идею о том, что российско-китайские отношения на данном этапе и в обозримом будущем будут тяготеть к гармонизации и относительной взаимодополняемости, что подтверждает, в частности, попытка синхронизации Евразийского экономического союза с китайской идеей реактивации Великого шёлкового пути, соединяющего Европу с Азией. Противостояние интересов и соперничество, характерные для великих держав, не будут экспонироваться ни Москвой, ни Пекином. Объективной причиной такого состояния вещей является глубокое понимание обоими государствами того, что стратегическое соперничество на данном этапе развития их двусторонних отношений невыгодно для каждой стороны. Связующим фактором стратегического партнёрства России и Китая является одинаковая интерпретация международной ситуации, а также стремление ограничить, а, возможно, в долгосрочной перспективе привести к ликвидации доминирование США в евразийском регионе. Власти Китая и России отдают себе отчёт в преимуществах, которые предоставляют им в реализации их имперских замыслов взаимодополняемость потенциалов и координация совместной и вместе с тем самостоятельной деятельности на международной арене.

Ключевые слова: *Pax Russica* («Русский мир»), *Pax Sinica* («Китайский мир»), Евразия, Китай, международный порядок

Cytuj jako:

Czarkowska E., *Pax Russica i Pax Sinica jako konkurencyjne i komplementarne wizje ładu imperialnego w Eurazji*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2018 nr 1(60), s. 290–316. DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.11/e.czarkowskaplementary visions of imperial order in Eurasia’]. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 1(60), 290–316. DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.11/e.czarkowska

Cite as:

Czarkowska, E. (2018) ‘Pax Russica i Pax Sinica jako konkurencyjne i komplementarne wizje ładu imperialnego w Eurazji’ [‘Pax Russica and Pax Sinica as competitive and complementary visions of imperial order in Eurasia’]. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 1(60), 290–316. DOI: 10.26399/meip.1(60).2018.11/e.czarkowska